

# Maan- ja hengenviljelyn onnistunut yhdistelmä 1700-luvun Suomessa

Juhani Päivänen

*Turunen, Harri 2017. Korpi-Jaakko ja Koski-Jaakko maa- ja vesirakentajina. Sven Hallinin tutkimussäätiö sr. 169 s.*

Historioitsija Harri Turusen viimeiseksi jäänyt teos on perusteellinen tarkastelu siitä, miten suuri merkitys maaseutupitäjien papistolla on kaikkiaankin ollut sekä hengen- että maanviljelyn edistäjinä 1700-luvun Suomessa. Tätä aihealuetta laajasti kuvaavan historiateoksen ennakkotiedonanto ilmestyi suppeahkona artikkelina jo vuotta aiemmin (Turunen 2016).

Valtaosaltaan kaskikulttuuriin perustuva maanviljely oli tuohon aikaan vaikeuksissa. Havupuuvaltaisen metsän 'huuhtakaskesta' saatiin pääsääntöisesti vain yksi tai kaksi satoa. 'Pykälököskäsen' valmistelu vei enemmän aikaa: Pykälöidyt eli kolotut puut saivat seisoa parikymmentä vuotta ennen polttoa. Tässäkin menetelmässä maan ravinteiden väheneminen rajoitti satokerrat neljään. Kaskeaminen edellytti siis jatkuvasti harjoitettuna laajoja metsäalueita. Valtakunnan asukasmäärän kasvaessa ja kaskimaiden vähetessä kaskiviljely alkoi saada ryöstöviljelyn piirteitä.

Suomessa ryhdyttiinkin Turun akatemiassa valistuksen eli hyödyn aikakaudella (1718–1772) kiinnittämään huomiota maatalouden edellytysten parantamiseen. Mahdollisuuksia nähtiin erityisesti vesiperäisillä mailla. Pehr (Pietari) Adrian Gadd, vain 21-vuotiaana aloittelevana tutkijana, totesi kirjeessään vuonna 1748 korkeasti kunnioitamalleen akatemian ensimmäiselle fysiikan professorille, Carl Fredrik Mennanderille, että Suomessa maanviljelyksen ”*suurimpia esteitä on soidemme, rämeidemme ja järviemme seisova vesi*”. Havainnot olivat peräisin Hämeen paikal-



Korpi-Jaakko ja Koski-Jaakko  
maa- ja vesirakentajina

Harri Turunen

lisilta asukkailta: niittyjen kasvillisuus näytti olevan kiinteässä suhteessa maan kuivattamiseen (Klinge 1984, s. 79). Kuivatustilan parantaminen taas edellytti koskien perkaamista ja laskuojien kaivamista.

Turun akatemia otti yhdeksi strategiseksi lähtökohdaksi saada papiksi valmistuvien välityksellä taloudellisen ajattelutavan ja tiedon leviämään yli valtakunnan. Pappien akateemiseen koulutukseen sisällytettiin mm. maatalouteen liittyvää oppiainesta. Vesijättöjen ja soiden kuivaamisesta tuli myös tärkeä tutkimus- ja valistus-teema akatemiaan vuosisadan ajaksi.

Maankuivatus ja ojitus olivat jo aiemmin 1500- ja 1600-luvuilla yleistyneet Hollannissa ja Pohjois-Saksassa. Ruotsin valtakunnassa maanparannustoiminta tehostui kuitenkin vasta 1700-luvulla. Klinge (1984, s. 80) toteaaakin, että ”...1700- ja 1800-luvun suuret kuivatusoperaatiot auttoivat maanviljelyksen uuteen nousuun koko länsimaisessa kulttuuripiirissä, niin että teollisen vallankumouksen sijasta olisi kenties tähdellisempää ainakin monissa maissa puhua maanviljelyksen vallankumouksesta”.

Edellä kuvatulle hyödyn aikakaudelle ja sen jatkeelle ajoittuivat Pielisjärven seurakunnan kirkkoherrojen Jaakko Stenius vanhemman (1704–1766) ja nuoremman (1732–1809) elämäntyöt, jotka Harri Turusen teoksessa taustoitetaan ja kuvataan tarkasti. Seurakunnallisten toimien lisäksi – tai ehkä jopa niiden ohitse – Steniukseläiset olivat kiinnostuneita laaja-alaisesti maanviljelyn, vesirakentamisen ja maaseudun muidenkin taloudellisten asioiden edistämisestä Suomessa. Kansan suussa isä-Stenius kulki liikanimellä Korpi-Jaakko ja poika-Stenius liikanimellä Koski-Jaakko.

Jaakko Stenius vanhempi oli syntynyt Pirkkalan pitäjässä 1704 ja vihitty papiksi 1729. Hänen esikoispoikansa Jacob, myöhemmin Koski-Jaakoksi kutsuttu, syntyi Artjärvellä 1732, missä isä tuolloin toimi kappalaisena.

Artjärven aikana nuori kappalainen laati kihlakunnanoikeudelle nelikohtaisen kirjelmän, joista kaksi kohtaa ennakoivat jo modernin vesilain periaatteita: Maanomistajan tulisi kaivaa omat osansa laskuojista niin syviksi ja leveiksi, että niissä mahtuisivat myös yläpuolisten maanomistajien kuivatusalueilta tulevat vedet kulkemaan. Sarkanaapurusten tulisi myös puhdistaa rajaojan omat puolensa samana vuonna, jottei kummaankaan työ menisi väärän ajoituksen vuoksi hukkaan (s. 29). Stenius kehitti myös viljan riikkiuivauksen tekniikkaa siinä määrin, että Ruotsin tiedeakatemia kutsui hänet jäsenekseen (s. 30).

Jaakko Stenius muutti Pielisjärvelle kirkkoherraksi vuodenvaihteessa 1740–1741. Pielisjärven luterilaiseen kirkkopitäjään kuuluivat Pielisjärven lisäksi Nurmes ja Juuka.

Korpi-Jaakon neuvot pelto-ojitukseen olivat kuin suoraan parisataa vuotta myöhemmin pai-

netuista ojitustekniikan oppaista: niskaoja on sijoitettava pellon yläpuolelle kohtaan, missä vesisuonet tavoittelivat maanpintaa, keskenään saman syvyiset sarkaojat tulee suunnitella ja kaivaa viistoon rinteeseen suuntaan nähden, jotta vesi ei veisi mukanaan ruokamultaa. Ojanluiskat ja pientareet oli tarkoituksenmukaista jättää luontaisesti kasvittumaan, mikä estäisi mullan vyörymisen ojaan (s. 51–52).

Ojitusten vauhdittamiseksi ryhdyttiin 1700-luvun jälkipuoliskolla palkkaamaan *pitäjänjureita*. Ojuren palkkausta perusteltiin sillä, että talonpojat joutuivat kaskimaiden loppuessa turvautumaan suoviljelykseen (s. 55). Ojurin uusi ammatti saattoi uutteralle miehelle tarjota myös mahdollisuuden yhteiskunnalliseen nousuun: mökkiläiseksi, kruununtorpariksi tai jopa talonpojaksi (s. 56). Stenius vanhempi menestyi tilojensa pidoissa siinä määrin, että kykeni ottamaan veronmaksukyvyttömiksi joutuneita autiutiloja uudelleen viljelykäyttöön. Tämä herätti myös epäluuloa aina käräjöintiä myöten: ”*Näkyy, että kirkkoherra haluaa vallata ja yksin pitää kylän maat.*” Korpi-Jaakon filosofointi seuraili hyödyn ajan ekologis-taloudellista ajattelua: Viljelty maisema on kauniimpi kuin villi. Ja paitsi kauniimpi, se oli myös ”hyötyisämpi” (s. 68).

Jaakko Stenius nuorempi työskenteli ennen kirkkoherraksi tuloaan jokiuomien perkaustöiden johtajana Pohjanmaalla sekä Turun akatemian mekaniikan ja hydraulikan dosenttina. Jälki-maailma on lukenut hänet 1700-luvun jälkipuoliskon vesirakentajien kärkinimien, esim. Samuel Chydenius, rinnalle (s. 86). Chydenius oli hukkunut vain 30-vuotiaana Kokemäen joen perkaussuunnitelman virtaamamittauksissa Niskakoskella.

Pielisjärven seurakuntalaiset olivat siinä määrin Korpi-Jaakkoon mielistyneitä, että houkuttelivat pojan uranvaihtoon isä-Steniuksen kuoltua. Jaakko Stenius nuorempi päättikin luopua akateemisesta urastaan ja suoritti pikavauhdilla papin viran edellyttämät tutkinnot. Vaikka hänen seurakunnallinen työkokemuksensa oli olematon, oli kirkkoherranvaalin tulos yksiselitteinen: Hän sai kaikki 415 talolta annetut äänet. Tuomiokapitulin esityksestä kuningas antoi kirkkoherranvaltakirjan Jaakko Stenius nuoremmalle kesäkuussa 1768.

Molemmat kirkkoherrat osallistuivat tutkimuksillaan ja kirjoituksillaan vapauden ajan talouskeskusteluun. Aihealueet liittyivät maatalouteen, suoviljelyyn, vesirakentamiseen ja kalastukseen. Jaakko Stenius vanhempi oli jo 1740-luvun alussa painattanut Tukholmassa kirjansen *Kort underrättelse om Kjärr och Mossar samt deras nyttande efter flere åhrs gjörde försök*. Parikymmentä vuotta myöhemmin sekä isä että poika Stenius osallistuivat Kuninkaallisen tiedeakatemian järjestämään kilpailuun, jossa tuli pohtia keinoja sammaloituneiden niittyjen parantamiseen. Isän ehdotusta niityn polttoviljelystavasta ei pidetty hyvänä. Kultamitalin sai Jaakko Stenius nuorempi. Kirja ei kuitenkaan kerro voittaneen ehdotuksen ratkaisua. Olisiko ehdotus mahdollisesti sisältänyt kevättulvituksella aikaansaattavan paisuntaniityn, jossa seisautuva vesi ehkäisee rahkasammalen korkeuskasvua?

Korpi- ja Koski-Jaakon esimerkki innosti sekä pappismiehiä että talonpoikia suoviljelykseen. Nykyään puhuttaisiin *peer farmer* -efektistä: Esimerkin voimalla siirryttiin metsää hävittävästä kaskeamisesta pysyvien peltoalojen raivaukseen.

Teoksen aikaansaamista on pidettävä kulttuuritekona. Kirjan tarjoama tietopohja kasvaa kuvaamaan Suomen silloisen maaseudun talouselämän ongelmakohtia, joihin Korpi- ja Koski-Jaakon elämäntyöt asemoidaan.

## Kirjallisuutta

- Klinge, M. 1984. *Professoreita*. Otava. Keuruu. 224 s.  
 Turunen, H. 2016. Pielisjärven Stenius-kirkkoherrat talouselämän ja vesirakentamisen edistäjinä. Teoksessa: Paasonen-Kivekäs, M. (toim.) *Sven Hallinin tutkimussäätiö 70 vuotta*. Seven Hallinin tutkimussäätiö sr, s. 19–28.